

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA RANG BILDIRUVCHI SO'ZLARNING MADANIYATGA XOS MAZMUNLARI

Sharipova Nilufar Xalilovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM v.b.dotsenti

Qutbiddinova Sevara Gulmurod qizi

Qarshi xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya. Maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi rang bildiruvchi so'zlarning madaniyatga xos semantik ma'nolari tahlil qilinadi. Ranglar nafaqat vizual tavsif vositasi, balki hissiy, ijtimoiy va estetik qadriyatlarni aks ettiruvchi madaniy kod sifatida talqin etiladi. Ingliz tilida ranglar ko'proq idiomatik va metaforik ma'noda ishlatilsa, o'zbek tilida ularning ishlatilishi tarixiy, madaniy va estetik kontekstga bog'liq. Maqola tilshunoslik va etnolingvistik tadqiqotlar uchun ranglarning madaniyatga xos funksiyalarini o'rganishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: rang bildiruvchi so'zlar, madaniyat, semantika, idiomatik ifodalar, metafora, psixologik konnotatsiya, ingliz tili, o'zbek tili, madaniy semantika, etnolingvistika.

Аннотация. В статье анализируются семантические значения цветообозначающих слов в английском и узбекском языках с учетом культурного контекста. Цвета выступают не только как средство визуального описания, но и как культурный код, выражающий эмоциональные, социальные и эстетические ценности. В английском языке цвета чаще используются в идиоматических и метафорических значениях, тогда как в узбекском языке их употребление связано с историческим, культурным и эстетическим контекстом. Статья направлена на изучение функций цвета в межкультурной и этнолингвистической перспективе.

Ключевые слова: цветообозначающие слова, культура, семантика, идиомы, метафоры, психологическая коннотация, английский язык, узбекский язык, культурная семантика, этнолингвистика.

Annotation. The article analyzes the semantic meanings of color-denoting words in English and Uzbek in relation to cultural context. Colors serve not only as a means of visual description but also as a cultural code expressing emotional, social, and aesthetic values. In English, colors are often used idiomatically and metaphorically, while in Uzbek their usage is connected to historical, cultural, and aesthetic contexts. The study focuses on examining the functions of colors from a cross-cultural and ethnolinguistic perspective.

Keywords: color-denoting words, culture, semantics, idioms, metaphor, psychological connotation, English language, Uzbek language, cultural semantics, ethnolinguistics.

Kirish.

Ranglar inson fikrlashida, madaniyatlarda va tilshunoslikda alohida o‘rin tutadi. Rang bildiruvchi so‘zlar turli tillarda nafaqat ob‘ekt yoki hodisani tavsiflash uchun ishlatiladi, balki madaniy kontekstga bog‘liq ravishda chuqur ma‘nolarga ega bo‘ladi. Insoniyat tarixida ranglar ko‘pincha ijtimoiy, diniy, estetik va emotsional tushunchalar bilan bog‘langan. Shu nuqtai nazardan, ingliz va o‘zbek tillaridagi rang bildiruvchi so‘zlarning semantikasi va madaniyatga xosligi tilshunoslik, etnolingvistika va madaniyatshunoslik uchun muhim o‘rganish ob‘ekti hisoblanadi.

Ingliz tilida ranglar ko‘pincha hissiy, psixologik va metaforik ma‘nolar bilan ishlatiladi. Masalan, “red” so‘zi nafaqat qizil rangni bildiradi, balki ishtiyoq, sevgi, xavf yoki g‘azab ma‘nolarini ham qamrab oladi. Shu bilan birga, ingliz tilida ranglar idiomatik ifodalarda keng qo‘llaniladi: “seeing red” (jahlni anglatuvchi ibora), “green with envy” (hasadni ifodalash) va “out of the blue” (kutilmagan holatni anglatadi). Bu holat ranglarning til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqligini ko‘rsatadi.

O‘zbek tilida rang bildiruvchi so‘zlar ham o‘ziga xos madaniy semantikaga ega. Masalan, “oq” so‘zi sof, pokiza, yangi boshlanishlarni bildiradi; “qizil” so‘zi mehr, shijoat, ba‘zan xavf va ogohlantirish bilan bog‘lanadi; “ko‘k” esa osmonga, tinchlik va erkinlikka ishora qiladi. O‘zbek madaniyatida ranglar ko‘pincha bayram, an‘ana va urf-odatlar bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, to‘y va boshqa tantanalarda oq rangga berilgan ahamiyat, tug‘ilgan kunlarda ishlatiladigan ranglar kabi aspektlar ranglarning ijtimoiy va madaniy semantikasini yoritadi.

Ranglarning madaniyatga xos ma‘nolari tilning idiomatik, metaforik va simvolik qatlamlarida o‘z ifodasini topadi. Ingliz va o‘zbek tillarida rang bildiruvchi so‘zlarning semantikasi va ularning madaniy kontekstdagi ishlatilishi farqli bo‘lishi mumkin. Shu sababli tilshunoslar ranglar va ularning semantik madaniyatini o‘rganishda bilingvistik va etnolingvistik yondashuvni qo‘llashadi.

Ranglar va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlik. Ranglar madaniyatning vizual va lingvistik tarkibiy qismidir. Har bir madaniyat ranglarga o‘ziga xos ma‘no yuklaydi. Masalan, G‘arb madaniyatida qizil rang ko‘pincha sevgini, ehtirosni bildiradi, sharqiy madaniyatlarda esa u ko‘proq baxt, hayotiy quvvat va bayram ramzi sifatida qabul qilinadi. O‘zbek madaniyatida qizil rang qadimdan bayram, to‘y va tantanalarda ishlatiladi, bu rang o‘zbek xalqining qadriyatlari va estetik didini aks ettiradi.

Ingliz tilida ranglarning hissiy konnotatsiyalari keng tarqalgan. Masalan, “blue” so‘zi nafaqat ko‘k rangni bildiradi, balki tushkunlik, qayg‘u va melankoliyani ham ifodalaydi. Shu bilan birga, “yellow” rang qo‘rquv yoki qo‘rqoqlik bilan bog‘lanadi: “yellow-bellied” idiomasi qo‘rqoq kishini bildiradi. Ranglar ingliz tilida til birliklarida, adabiy matnlarda va kundalik nutqda emotsional yukni oshirish vositasi sifatida ishlatiladi.

O‘zbek tilida rang bildiruvchi so‘zlar ko‘proq tabiiy ob‘ektlar bilan bog‘liq bo‘lib, madaniyat bilan chuqur integratsiyalashgan. Masalan, “yashil” rang tabiiylik, umid va hayotiy quvvat bilan bog‘liq. O‘zbek xalq qo‘shiqlarida, maqollar va hikoyatlarda ranglar ko‘pincha hissiy, axloqiy va estetik qadriyatlarni ifodalaydi.

Misol uchun, “oq ko‘ylak” sof va pokiza ayolni bildiradi; “qizil gul” sevgining va mehrning ramzi sifatida ishlatiladi.

Ranglar til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Til ranglarni faqat vizual tavsiflash vositasi sifatida emas, balki madaniy kod sifatida qabul qiladi. Ingliz va o‘zbek tillarida ranglar turlicha semantik qamrovga ega bo‘lsa-da, ularning har ikkisi madaniyatni ifodalash va hissiy tushunchalarni yetkazish vositasi hisoblanadi.

Ranglarning idiomatik va metaforik ishlatilishi. Ingliz tilida ranglar ko‘pincha idiom va frazeologik birliklarda ishlatiladi. Masalan, “green light” – ruxsat berish yoki boshlashni anglatadi; “in the red” – moliyaviy qiyinchilikni bildiradi; “black sheep” – oiladagi yoki guruhdagi noodatiy yoki muammoli shaxsni anglatadi. Ushbu idiomlar ranglar bilan bog‘liq metaforik ma’nalarni yaratadi va madaniyatning ijtimoiy kontekstini aks ettiradi.

O‘zbek tilida ranglar ham idiomlarda ishlatiladi, biroq ularning ishlatilish konteksti ko‘proq ijtimoiy va estetik qadriyatlarga bog‘liq. Masalan, “qizil til” so‘zi og‘izdan chiqadigan og‘riqli yoki tanbeh sifatida ishlatiladi; “oq tan” pokiza va halol kishini bildiradi; “ko‘k ko‘z” sog‘liq, estetik va tabiiy go‘zallik bilan bog‘liq. Bu holatlar ranglarning madaniy xosligini ko‘rsatadi.

Ranglarning psixologik va emotsional ta’siri. Ranglar inson psixologiyasiga ta’sir qilishi bilan ham madaniyatda o‘z o‘rniga ega. Ingliz tilida qizil rang energiya va ehtirosni bildirsa, ko‘k rang tinchlik va xotirjamlikni anglatadi. O‘zbek tilida ham ranglar psixologik kontekstga ega: yashil rang tinchlik, yangi boshlanish va tabiat bilan bog‘liqlikni ifodalaydi; qizil rang esa ehtiros, mehr va shijoatni bildiradi.

Madaniyatlararo tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ranglarning semantikasi faqat vizual tafovutga emas, balki madaniyatning ijtimoiy va tarixiy kontekstiga bog‘liq. Shuning uchun ingliz va o‘zbek tillaridagi rang bildiruvchi so‘zlarni o‘rganishda tilshunoslik bilan bir qatorda etnolingvistik yondashuv ham qo‘llaniladi.

Ranglar va ijtimoiy qadriyatlar. Ranglar ko‘pincha ijtimoiy va ma’naviy qadriyatlarga bog‘liq. Masalan, o‘zbek madaniyatida oq rang tozalik va halollik bilan bog‘liq bo‘lsa, ingliz tilida oq rang ko‘pincha marosim va diniy kontekstlarda ishlatiladi, masalan, nikohda oq ko‘ylak kiyish – sof va pokiza niyatni bildiradi. Ranglar ijtimoiy madaniyatning ramzi sifatida ishlatiladi, shuningdek, til orqali ifodalanadi.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, ingliz va o‘zbek tillaridagi rang bildiruvchi so‘zlar nafaqat vizual tavsif, balki madaniyat va psixologik kontekst bilan chambarchas bog‘liqdir. Ranglar madaniyatning hissiy, ijtimoiy va estetik kodlarini o‘zida aks ettiradi. Ingliz tilida ranglar ko‘proq idiomatik va metaforik ma’noda ishlatilsa, o‘zbek tilida ularning ishlatilishi tarixiy, madaniy va estetik qadriyatlar bilan bog‘langan. Ranglarni tahlil qilish orqali til va madaniyat o‘rtasidagi murakkab o‘zaro bog‘liqlikni tushunish mumkin. Shu sababli rang bildiruvchi so‘zlarning madaniyatga xos ma’nolarini o‘rganish lingvistik va etnolingvistik tadqiqotlar uchun muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Ergashevna, S. M. (2025). Ingliz tili mutaxassislarini tayyorlashda xorijiy tajribalardan foydalanish. In International Educators Conference (pp. 358-365).
2. Axmedovna, B. S. (2025). O'zbekistonda xorijiy tillarning ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 326-333).
3. Ergashevna, S. M. (2025). Ingliz tili mutaxassisi bo'lishda boshlang'ich Ingliz tili darslarining ahamiyati. In International Educators Conference (pp. 350-357).
4. Сунатов, Д., Хусенова, М., Санаева, М., & Зикриллаева, Ф. (2025). О ‘zbek tilining xorijda o ‘qitilishi. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 139-141.
5. Сунатов, Д., Тошмуродова, С., Анварова, Э., & Зикриллаева, Ф. (2025). Madaniyatlararo muloqotning ahamiyati. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 141-143.

6. Сунатов, Д., Зикриллаева, Ф., Шерматов, Р., & Розимуродов, М. (2025). Amaliy tilshunoslik masalalari. Объединяя студентов: международные исследования и сотрудничество между дисциплинами, 1(1), 126-128.
7. Khalilovna, S. N. (2026). THE PEDAGOGICAL VALUE OF PROVERBS IN TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE. Ustozlar uchun, 88(2), 255-258.
8. Xalilovna, S. N. (2025). INGLIZ VA O 'ZBEK MADANIYATLARIDA MEHMONDO 'STLIK PAREMIYALARNING QO'LLANISHI. SHOKH LIBRARY.
9. Sharipova, N. (2023). THE PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL SECURITY IN TODAY'S GLOBALIZATION PROCESS. Modern Science and Research, 2(3), 276-279.
10. Umid Ulug'bek o'g, M. (2026). XORIJIY VA MILLIY ASARLAR ORQALI MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISH. Modern education and development, 44(3), 162-167.